

На нашому кутку, в Шатрищах, хлопців нема. Вважай, ми з матір'ю тут самі, бо що то за сусіди — під ярком Глипина хата (а Глипа цілими днями спить), далі забута й обшарпана оселя старої Сірохи, у котрої, кажуть, після війни два хлопчики підірвались на міні.

Від Шатрищів до села далеко, і мати не пускає мене туди. Я один блукаю в саду, сам один купаюсь на річці... А втім, чого це один? Коли я схиляюсь над річкою і довго-довго дивлюсь у воду, із тремтливого дна, із живої сутені випливають до мене двоє облич. То мої друзі — Адам і Ніна.

У мого друга товсте ім'я — Адам. От Ніна — тонке, прозоре ім'я. Попробуйте на язык: Ні-і-ін-на... Правда, бринить, як звук павутинки на вітрі? А тепер: Ад-ддам... Уявляєш собі величезний, немов козацька могила, дзвін і його стомлений вечірній голос: ддам!..

Не було в березі кращого місця, ніж на броду.

Тиха маленька річка, де-не-де ковбані, корчі, .холодна тінь од верби, аж ось і кам'яний брід.

Його видно здалеку. Берег зелений, кушир, осока, латаття, і серед густої трави — неначе слонова спина. Горбом виступає валун.

Слюдяними блискітками виграє на сонці світло-сірий камінь.

Це починається брід.

На броду мати пере білизну. Бува, як розвішає по кущах та по вербах білі покривала й наволочки, глянеш — наче спустились на луг парашути.

Я помагаю мамі: бовтаюсь у воді — до зелених "сиріт" на тілі. Якщо не купаюсь, то повзаю на колінах, вивчаю скелі-пороги, водоспади, протоки, острови й печери.

Так от, про скелі-пороги. Це не якісь там могутні скелі, це дві кам'яні плахи, рівні й гладенькі, по яких протікав річка. Одна плаха під водою, друга виступає з води, між ними глибока щілина.

Щілина — то моя протока.

Вона трохи вузька, туди ледь ноги мої пролазять, зате ні в кого іншого такої протоки нема. Річка тут широко розливається по кам'яному ложу, плюскотить, перекочує хвильки, відсяває живим сріблом. Погравшись на сонці, вода падає в протоку і сварливо булькоче десь під камінням.

Цілий день можна слухать, як дзюрчить вода.

Сядеш на камінь (а він гарячий!.. І крізь штанці пече),.. спустиш ноги в щілину і замреш. Там, у глибині, клекоче тугий пронизливий струмінь, випихає тебе з тісної печерки. І вода насподі темна, студена, зразу ломить в кістках, ноги аж закладають.

Виставиш п'яти на сонце, а сам заглядаєш в розколину. Зверху камінь чистий, гладенько відполірований, та чим далі вниз — темніший, слизький, бурий від моху. І вглибині розвіваються густі вовнисті борода, такі бородиська, як у Чорномора; повзають там стоногі рачки, водяні блохи і хтось сердито дмухає із дна.

Аж моторошно стає...

Зате на мілководді, на сірій кам'яній підшві, течія світла, весела і тепла-тепла, як купіль у ночвах. Сюди припливають мальки; вони табунцями ходять попід берегом, шукають поживу.

Я сидів над своєю протокою. І саме пускав па воду щавлеві листки — швидкі каравели — й проводив їх поміж скелями, коли раптом упала па мене тінь. Наче птах став за спиною. Я прищулився й ждав: хто це?

— Що ви робите, сер капітан? — пролунав голос.

Голос людський. Це могло б заспокоїти, але grimнув він так несподівано, що мене кольнуло під бік. Я пригнувся і щось замуликав собі під ніс (хай не думає той, що я злякався або дуже цікавий до зайшлої людини; у мене свій клопіт — вивести каравели з бурхливої протоки).

— Сер! Зустрівшись у морі, капітани вітають один одного...
Здрастуйте!

Гм, у нашому селі ніхто не говорить, як на острові Скарбів. Я повернувся. На березі стояв тонкий цибатий чоловік, одягнений не потутешньому: у світло-сірих штанах, у білій нейлоновій тенісці, на голові небесно-легкий капелюх. Одяг на сонці просвічувався, і чоловік здавався безтілесним.

— Добридень, — сказав я, зручно всідаючись (тобто обхопивши коліна руками). — Я знаю, хто ви такий. Ви той дядько, що приїхав до баби Сірохи.

— Абсолютно точно! — мовив цибатий, спустився на камінь, зняв черевики, виставив на сонце кістляві, синювато-білі ноги. — Мм, як тепло! — прижмурився він. — Тут ми погріємо кісточки.

Він зняв капелюха, поклав його поруч, рукою пригладив чуба. І тут я загледів, що в нього не наше обличчя, ну не таке, як у Глипи, у баби Сірохи, у мене. Ми за літо підсмаглявимось, як горщик на вогні. А в нього... Не те що біле, а блідо-прозоре лице, гострий ніс, гостре підборіддя, де-не-де синюваті щетинки. Здавалось, він ніколи не виходив на сонце.

— Сер! — сказав чоловік. — Не називайте мене дядьком. я не заслужив цього почесного звання. Звертайтеся просто:

Адам. Так мене хлопці кликали в інституті.

— Адам? — прикахикнув я недовірливо. — Ви не той... не дурите?

— Ані грама. Моє прізвище Адаменко. Для зручності — Адам. Був такий перший чоловік на землі. Це ж непогано — десь і в чомусь бути першим... А вас як звати?

— Льонька.

— Не годиться. Льонька — щось бідненько. Будеш Лендом. Капітан третього рангу Ленд. Звучить?

— Ну вас... Смієтесь з мене.

— Грім на мою голову, якщо я сміюсь! Ви ж капітан цієї флотилії? — І він показав на щавлеві листки, що впливли на тиху воду і низкою, як справжні каравели, приставали до берега.

"Диви, — подумав я. — А таки догадався, що це флотилія. Бо в старших так: бачить листок і каже — листок. І не знає, що той листок може бути чим завгодно: на воді — човном, у повітрі — птахом, а на грудях — орденом... Мабуть, не дурний чоловік, цей Адам", — подумав я.

Адам закасов штани (і литки в нього були синьо-білі), закасов штани по коліна й сказав:

— Давай побродимо. Он там, — кивнув на чистий підводний камінь.

Як чапля, він задер і поставив у воду одну довжелезну ногу, голосно ухнув (чого? вода ж тепла), поставив другу ногу, знов примружив очі — хороше!.. І я за ним побрів на мілководдя. Течія тут світла, прудка, дзюрчить, гомонить скоромовкою. Вода бистро-бистро обтікає ноги, лоскоче між пальцями, студить розпашіле тіло.

Ми трошки постояли на камені; Адам перегнувся, наче переламався в поперек, і довгим носом націлівся у воду.

— Ленд, що то таке?

Край берега стирчала трухлява гілка, чорнильно-чорна, і ту гілку обліпили такі ж чорні буруб'яшки. Обліпили густо-густо, цілими купами.

— Що то воно? — спитав Адам.

— Черепашки, — сказав я. — Присмокталися до гілки й сплять. От якби цю гілку та кинуть туди на глибоке, то всі черепашки відлипнуть, бо їм насподі холодно. І виповзуть всі на мілке, на літню воду.

— А то що? — знов, як чапля, зігнувся Адам, позираючи на дно.

— Жуки-плавунці. Гляньте, не пливуть, а наче стрибають. Видно, у них моторчики є.

— А то? — показав Адам на листок лопуха, що звисав над водою.

— То жаб'яча хата. Пригляньтесь: листок не простий, з нього жаби капшук зробили. Ось так удвоє склали і добре склеїли. Зараз там ікра. А як тільки вилупляться пуголовки, кожен прорве собі дірочку і — плюсь у воду. Стрибав!

— Диви, чудасія! Нас такого і не вчили в інституті.

— А чого ж вас учили?

— Як зробити штучне сонце. Щоб світило сильніше за справжнє.

— О! — пришморгнув я носом. — Сонце!.. Більше за наше!

— А хіба тобі мало одного? І так підгорів, як папуасик.

— Але ж... два сонця. Одне вдень, друге вночі. Гуляй собі, скільки хочеш. Скажіть, скоро таке сонце зроблять?

— Розумієш, Ленд, — спохмурнів Адам, прищутив світло-сірі холодні очі. — Вчені робили сонце; думали, воно світитиме людям. А сонце вийшло неживуче; воно, як сірник, спалахне вогнем і тут же погасне. Тільки сірник той страшенно величезний... Землю може спалить. Склі, ріки, небо — все згорить...

Я хотів уявити собі той страшецький вогонь. Що то за сірник, скажіть, і яка у нього головка, що може підпалити землю, небо і цілі моря?.. Проте думки мої обірвав Адам.

— Ет! — махнув він рукою. — Не морщ свого лоба. Тут, над річкою, просто рай, а ми з тобою завелись про пекло. Та й лікарі заборонили мені думати й говорити про це. Давай краще, знаєш, що зробимо? — Адам хазяйським оком оглянув кущі осоки, замулений берег нижче броду і сказав: — Давай краще зробимо греблю. І водяний млинок.

Ми вийшли на камінь. Адам звелів роздягатись. І перший скинув теніску, штани з гострими складками, зостався в самих трусах. Леле моя! Який же він білий, який незграбний! Худий, драбинчастий, під синьою шкірою видно увесь кістяк — можна ребра щитать. Такої білої людини, з такими довгими руками не було ще у нас на березі. Про себе я назвав його: палка з поперечкою. І на мулистій землі, потай від нього, намалював чоловічка:

Чоловічок вийшов з секретом: внизу — маленька буква А. Значить, це не хто інший, а тільки Адам.

Я теж роздягнувся, склав на камінці одержу, поруч з Адамовою. Прикинув собі в думці: що було б, якби я надів його штани? Ого, мабуть, пірнув би з головою, і ще хватило б штанів, щоб зав'язати їх на два вузли. Зростом я програвав, це точно.

Але можу ось чим помірятись — загаром. Будь ласка, у мене, як мати каже, спина в шоколаді (може, трохи и з лепом), а в нього? Гусяче тіло... Та не біда, поживе, підсмаглявіє у нас.

Отож ми склали одержу і нижче броду спустились до річки. Тільки до води — і назад: берег тут грузький, мул, як чорна кваша, станеш ногою — буль-буль! — пішли пузирі. глибше грузнеш — більше болотних пузирів, лоскочуть тобі коліна.

Тут не те що гребельки, поганої гатки не зробиш.

Знайшли місце сухіше, Адам сказав.;

— Почнемо! Замішуй круту грязюку і подавай. Мул попався тужавий, з глиною. Я ліплю пампушки, приплескую їх, подаю Адамові. Річка тут вузьенька, а в Адама ходулі довженні, він стоїть над водою, як підйомний кран.

Він хитро ліпить греблю: кладе загату з одного і з другого берега, а посередині лишає протоку. Росте гребелька, і піднімається вода, затоплює кущ осоки; вже ціле озерце зібралося перед нашою стіною. Вода не ліньки тече, а каламутним бурчаком біжить з горловини.

— Давай, давай більше глини! — підганяє мене Адам.

Він саме загачує протоку, річка сичить, підмиває нашу споруду.

Захапався Адам. Він, мабуть, і не здогадується, як підфарбувало його: став рябий. Від ніг до голови рябий, в темно-бурих латках. Як зебра! Та це не заважав йому: кістлявими руками, наче кочергами, вихоплює у мене з-під носа кавалки глини, укладає, втрамбовує в греблю, і дивись — вгамувалася річка.

— О! — каже Адам. — Де ж нам узяти лоток?

— А що це таке, — питаю, — лоток?

— Ну проста штукенція, труба чи коритце, по якому стікатиме вода.

Умгу, штукенція... Хутенько (в думках, звичайно) оббіг я свій двір, заскочив у сіни, у сарай, у погріб — не знайшов нічого підходяжого. А ринва за хатою? Залізна труба, іржою побита, я з неї будував дальнобійну гармату.

— Ринва годиться? — питаю.

— Кращого й не треба. Тягни! Тільки швиденько. Думаю, поки збігаю туди й назад — і греблю рознесе. Я так припустив до хати, що мене наче вітром винесло на гору. А біг до річки — аж лопотіло за вухами. За мною стрибала й деренчала труба, така ж руда й вогниста, як Рекс; вона вимазала мені всі ребра цегляною фарбою.

Примчав у берег. Ні, стоїть ще наша загата. І вода піднялася високо, де був куц — стирчать лиш зелені вершки. Тут вода розлилась, а за греблею зовсім спала, видно голе дно, драглистий мул, і повзають у калюжах водяні блохи, жуки, в'юнці.

Адам підхвалив мене, взяв ринву і вмурував її в греблю; зверху ще наклав товстенько глини. І ось по трубі, спочатку несмілою цівкою, потім сильніше, потекла вода. Сколочена, вона світлішала, набирала сили, струменем падала вниз і під греблею вибивала вирву, схожу на слід

копита. Вода неслась, бурмотіла в трубі, з шумом розкидала бризки. І здавалось: заграв під вербами весняний ручай.

— Ну як? — спитав Адам. — Як вам подобається музика?

Він стояв, палка з поперечкою, замурзано всміхаючись. Видно, був задоволений, прилизував чубчик — ріденьке волоссячко, таке, що геть просвічувалось.

— Завтра, шановний Ленд, — виголосив Адам, — завтра ми зробимо дерев'яний млинок (сьогодні вже пізно) і поставимо його під лотком. Побачиш, як працює вода на людину. Про це, пам'ятаєш, сказав Маршак:

Щоб, скакаючи з вершини,

Сила зможена води

Швидко рухала машини

І штовхала поїзди, —

це ми зробимо завтра. А зараз... Зараз ми щось придумаєм.

З таємничим виглядом Адам пішов у кущі; він ступав, як білий шукач серед джунглів, — тихо й обережно; назбирав паличок, з молодії верби зняв смугу кори, вирвав цупку лопушину. З нехитрою здобиччю повернувся назад. Довго мудрував: круг лотка втикав палички, на ці стирчаки настромив лопушину і корою прив'язав листок.

Він ще лаштував свою премудрацію, як вода часто, лунко, зухвало затарабанила по листку.

— Ла-та-та-та!.. — залопотів листок. Струмінь бив по краю лопушини, і вона дрижала, швидко-швидко лопочучи.

Вже вечоріло; була тиха година, коли тіні виповзають із-під верб. І в цей час на весь берег заговорила ріка. Я дивився на Адама, як на майстра-чарівника. А він, схиливші голову набік, світив білими зубами, і на білому обличчі його застигла безкровна усмішка.

— Як зветься ваша річка? — спитав Адам.

— Ніяк не зветься. Річка та й годі. Хлопці дражнять — Жаб'яча.

— Погано, — сказав Адам. — Подумай: аби не було річок, ані джерельця, ані жодного струмка, що б робили люди? Вони вимерли б, як риби на піску. Річка дає нам життя. А ми пінимося дати їй навіть ім'я... Послухай зараз: як можна назвати річку?

Я нашорошив вуха: тиша, спокій на лузі, у саду туркоче горлиця, а за нашою греблею по-лелечому, невгамовно лопотить річка.

— Лопотиха, — вимовив я. — Може, так назвати?

— Лопотиха, — повторив Адам. — Добре ім'я. Завтра ж нанесемо на карту нашу річку. Щоб знали по всіх світах: є на землі тихе й тепле водоймище, яке відкрили для людства два капітани, Ленд і Адам.

У мене виникла підозра: а може, цей надзвичайно довгов'язий чоловік справді прибув з острова Скарбів, де живуть матроси і продавці лимонаду? Бо в нас у Шатрищах таких сухоребрих людей нема, це раз. А друге, ніхто не балакає тут, як славетні каштани в книжках. Словом, я мав таємну надію, що ми з Адамом ще помандруємо кудись невідомо куди.

А поки що ми подались до броду і на мілководді заходились відмивати бруд собачим милом (це така трава, схожа на лишайник). З-під кущів, з потемнілого прибережжя потягло прохолодою, гостро запахла м'ята, а вечірня вода стала ще тепліша. М'яка, добра вода, стоїш на глибокому і виходить не хочеться. "Цікаво, — міркую собі, — який-то млинок зробить він завтра?"

— Адаме, — починаю розпитувати здалеку, — ви надовго до нас приїхали?

Мовчить. Одвернувся, дивиться на верхів'я дерев, підзолочені сонцем.

Розсердився на мене, так чого? Може, не дочув? Я голосніше:

— Ви на врем'я, кажу, приїхали, чи будете жити у баби?

— Ні, — голос у нього з льодком. — Я приїхав сюди... помирать.

Він сказав це спокійно, так спокійно, що я відчув: із води побігли дрижні й холодними змійками поповзли мені по спині... Жартує Адам? А голос? Таким голосом не жартують.

Адам повернувся до мене. Плечі в нього були опущені; висохлі руки, як неживі, висіли вздовж тулуба. Я тільки зараз помітив: Адам світився. Сонце кидало на нього низьке проміння, і в Адама світилось прозоре обличчя, світились хрящуваті вуха, світилось немічне тіло.

Я зрозумів: Адам не жартує.

Його поїдає мертвий огонь.

— Розумієш, Ленд, — прищулив холодні очі Адам. — Є така невесела штука, називається білокрів'я... Ти бачив, як догорає свічка? Потроху, поволі полум'я злизує віск, аж до остатку. Так і хвороба — спалює кров, краплю за краплею, до останньої кровинки. Лікарі дивуються з того, що я ще й досі живу... Та, мабуть, недовго вже...

Він махнув рукою — ет, мовляв, к бісу журливі балачки! — і звелів хутенько одягатись.

Поспішали додому. Адам ривками дерся на гору, високо підкидаючи ноги. Я дріботів за ним, і мене гойдало хтозна-чого.

А між вербами, які вкутались теплим присмерком, сонно лопотіла річка.